

УДК 342.95 (477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2023.17>

А. О. Казакевич
orcid.org/0000-0003-0087-195X
аспірант кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ ТА ЮРИДИЧНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ПОЗИВАЧЕМ, ВІДПОВІДАЧЕМ, ПРЕДСТАВНИКАМИ СТОРІН, ЯК УЧАСНИКАМИ СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Постановка проблеми. Теоретичні, правові та практичні аспекти, що пов'язані із дослідженням тематики процесуальних питань реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін в адміністративному судочинстві базуються на сукупності законодавчих норм, принципів адміністративно-матеріального та адміністративно-процесуального права, ролі та статусу учасників адміністративної справи, порядку набуття та зміни особами статусу відповідного учасника адміністративної справи, підстав залучення учасників адміністративної справи до розгляду та вирішення адміністративної справи та умов достатніх і необхідних для реалізації процесуальних прав та юридичних обов'язків учасниками справи в адміністративному судочинстві.

Відзначаємо, що порядок набуття статусу учасника адміністративної справи, а також правові підстави для залучення осіб до складу учасників справи з метою вирішення та розгляду справи є різним для кожного із учасників справи (тобто для позивача по справі, відповідача по справі, третьої особи, органу та іншим особам, яким за приписами закону надано право звертатися до суду в інтересах та від імені інших осіб – існує окремий та індивідуальний порядок набуття статусу учасника адміністративної справи).

Оцінка стану літератури. Проблематика сутності процесуальних питань реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін в адміністративному судочинстві стала предметом дослідження в наукових роботах та дисертаційних дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених-адміністративістів, зокрема: Топор І.В., Кихтюк Р.М., Желтобрюх І.Л., Джафарова М.В., Смакович М.І., Артем'єва Н.П. та інших наукових діячів та юристів-практиків.

Мета наукової статті. Встановити теоретико-правові основи та проаналізувати адміністративне процесуальне законодавство України щодо процесуальних питань реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін в адміністративному судочинстві.

Теоретико-правові основи наукового дослідження. Науковим діячем І.В. Топором в дисертаційному дослідженні «Теоретико-правова характеристика процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві» було досліджено теоретичні, практичні та правові аспекти щодо змісту процесуального статусу сторін адміністративного судочинства, деталізовано їх перелік прав та обов'язків та викреслено можливості реалізації в публічно-правових спорах. Вченим І.В. Топором акцентовано увагу на специфіці процесуального статусу сторін в адміністративній справі та виокремлено умови реалізації позивачем та відповідачем в адміністративній справі процесуальних прав та юридичних обов'язків. До їх числа науковим діячем І.В. Топором віднесено: індивідуальне волевиявлення особи, що полягає у виборі конкретного адміністративно-процесуального статусу сторони адміністративної справи, про що свідчить індивідуально-вольові дії такої особи та/або; регламентоване законодавцем, право особи на звернення до суду із адміністративним позовом до відповідача та/або; постановлення суддею адміністративного суду ухвали про відкриття провадження в адміністративній справі із одночасним вирішенням питань про роз'яснення для учасників справи їх адміністративно-процесуальних прав та юридичних обов'язків, а також порядку їх реалізації такими особами [8, с. 11].

Разом із цим, згідно із відомостей дисертаційного дослідження «Правові засади процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві», автором якого є вчений Кихтюк Р.М., встановлено, що останнім було приділено увагу в дослідженні тематики умов реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків сторонами адміністративної справи та було виокремлено такі умови в групу «Основні умови реалізації» та в групу «Факультативні умови реалізації». Так, до числа «Основних умов реалізації» науковим діячем Кихтюком Р.М. було відзначено наступне: регламентована Кодексом адміністративного судочинства України наявність адміністративної процесуальної правосуб'єктності позивача та відповідача в адмі-

ністративній справі та/або; дотримання позивачем правил адміністративної юрисдикції під час складання, оформлення та подання адміністративної позовної заяви до відповідного адміністративного суду та/або; дотримання відповідачем процесуальних вимог до складання, оформлення та подання відзиву на позовну заяву, за результатами її ознайомлення від позивача, в порядку, передбаченому статтею 162 Кодексу адміністративного судочинства України та/або; дотримання позивачем строків позовної давності під час складання, оформлення та подання адміністративної позовної заяви до відповідного адміністративного суду та/або; дотримання позивачем процесуальних вимог до складання, оформлення та подання адміністративної позовної заяви до відповідного адміністративного суду, за приписами, що передбачені статтею 160, статтею 161 Кодексу адміністративного судочинства України та/або; дотримання позивачем та відповідачем процесуальних прав, юридичних обов'язків та строків, встановлених в ухвалі про відкриття провадження в адміністративній справі [5, с. 98–109].

Водночас, до числа «Факультативних умов реалізації» вченим Кихтюком Р.М. було відзначено наступне: додержання позивачем процедури об'єднання позовних вимог, встановленої в Кодексі адміністративного судочинства України та/або; подання позовної заяви уповноваженою особою (представником), який діє від імені та в інтересах довірителя та/або; наявність правових підстав для звернення прокурора до адміністративного суду від імені та в інтересах держави та/або з метою звернення до суду особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, за приписами, передбаченими частиною 2 статті 42 Кодексу адміністративного судочинства України та/або; вжиття позивачем по адміністративній справі заходів досудового врегулювання спору у випадках, встановлених законодавством України, обов'язковість врегулювання яких встановлено законодавцем імперативно та/або; поновлення відповідачу процесуальних строків для складання, оформлення, подання процесуальних документів, зокрема: відзиву на позовну заяву, відзиву на апеляційну скаргу, відзиву на касаційну скаргу, інші процесуальні документи, що можуть бути подані відповідачем по адміністративній справі [5, с. 98–109].

Варто наголосити на тому, що встановлення умов набуття адміністративно-процесуального статусу сторони в адміністративній справі (позивача або відповідача) в адміністративному судочинстві вважатиметься повним та об'єктивно дослідженим, в разі аналізу особливостей таких умов, регламентованих діючим адміністративно-процесуальним законодавством. Так,

до прикладу аналізу порівняльної характеристики особливостей умов набуття адміністративно-процесуального статусу сторони в адміністративній справі (позивача або відповідача) варто наголосити на висновках та результатах дослідження наукового діяча Желтобрюх І.Л., в науковій роботі: «Сторона справи як учасник адміністративного процесу». Аналізуючи адміністративно-процесуальний статус сторони адміністративної справи (позивача або відповідача), як учасників справи, Желтобрюх І.Л. відзначив наступні особливості умов набуття адміністративно-процесуального статусу сторони в адміністративній справі [4, с. 136–137].

– По-перше, вирішальним учасником адміністративно-процесуальних відносин, складених між позивачем та відповідачем, є суд як суб'єкт державно-владних повноважень, що утворений державою з метою розгляду та вирішення адміністративної справи і припинення публічно-правового спору між сторонами адміністративної справи [4, с. 136–137].

– По-друге, сутність адміністративного процесу не можна узагальнити виключно на діяльності, ролі та позиції суду адміністративної юрисдикції, наділеного державно-владними повноваженнями, адже в такому разі втрачається значимість приписів загальних (фундаментальних) принципів адміністративного судочинства, зокрема, однак не виключно: принципу змагальності сторін, принципу законності [4, с. 136–137].

– По-третє, сторони адміністративної справи як-то позивач, або відповідач набувають адміністративно-процесуального статусу учасника адміністративної справи виключно в разі існування між позивачем та відповідачем публічно-правового спору, що покликаний вирішити суд адміністративної юрисдикції. При цьому, на суд покладено обов'язки в перевірці доцільності появи між позивачем та відповідачем публічно-правового спору, встановлення сфери матеріально права та законодавчих норм, що були порушені відповідачем, на переконання позивача, надання судом оцінки діям відповідача під час порушення, невизнання, оспорення прав позивача та в подальшому розгляді, вирішення адміністративної справи та підготовки тексту рішення суду [4, с. 136–137].

– По-четверте, позивач та відповідач, будучи сторонами адміністративної справи, беруть участь в розгляді адміністративної справи, діючи від власного імені та у власних інтересах. Саме тому, не слід ототожнювати адміністративно-процесуальний статус позивача та відповідача адміністративної справи, їх порядок реалізації процесуальних прав та юридичних обов'язків, поряд із такими учасниками адміністративного процесу як-то органи державної влади та особи,

яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, оскільки такі учасники адміністративної справи мають власний особливий адміністративно-процесуальний статус та коло процесуальних прав та юридичних обов'язків [4, с. 136–137].

– По-п'яте, позивачем є особа, чії права, свободи та інтереси були порушені, невизнані або оспорені – діями, або бездіяльністю відповідача, відносно якого позивачем було сформовано, підготовлено та подано до суду адміністративної юрисдикції адміністративну позовну заяву, де до числа відповідачів, згідно із приписів статті 46 Кодексу адміністративного судочинства України належать суб'єкти владних повноважень, або фізична та/або юридична особа, у випадках, що регламентовані Кодексом адміністративного судочинства України [4, с. 136–137].

Водночас, науковим діячем Джафаровою М.В. в науковому дослідженні: «Загальна характеристика інституту процесуального представництва в адміністративному судочинстві України» встановлено, що фізична та/або юридична особа, будучи учасником адміністративного процесу має право на: 1) Участь в розгляді та вирішенні адміністративної справи (шляхом самопредставництва); 2) Дорученні введени адміністративної справи власному представнику, що діє від імені та інтересах учасника справи, при цьому, реалізуючи процесуальні права та юридичні обов'язки такого учасника, без його особистої участі в адміністративній справі; 3) Безпосередню (особисту) участь в розгляді та вирішенні адміністративної справи, що полягає у подальшому вчиненні учасником адміністративної справи юридично значущих дій, залучивши для цього, відповідного представника. Разом із цим, вченою Джафаровою М.В. дійдено висновків про те, що в адміністративно-процесуальному законодавстві відсутнє єдине тлумачення, бачення ролі інституту «самопредставництва» в адміністративному судочинстві, а також порядку реалізації представниками учасників адміністративної справи суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків учасників справи в рамках відповідної адміністративної справи [2, с. 149].

Разом із цим, науковий діяч Смокович М.І., в своєму науковому дослідженні за тематикою: «Системний аналіз норм національного законодавства, які регулюють представництво в адміністративному процесі», відзначив наступну наукову позицію щодо інституту «самопредставництва» юридичної особи, в адміністративному судочинстві. Так, аналізуючи термін «самопредставництво» учасника справи (юридичної особи) прийнято вважати представництво інтересів сторони в адміністративній справі через керівника юридичної особи (директора юридичної особи),

та/або члена виконавчого органу такої юридичної особи, якого наділено відповідними повноваженнями. На переконання, вченого Смоковича М.І. відзначено, що юридичним особам, законодавцем надано процесуальну можливість не залучати осіб, що здійснюють професійну (правничу) допомогу, тобто не залучати адвокатів, а безпосередньо самостійно відстоювати в судовому порядку права, свободи та законні інтереси такої юридичної особи. Науковим діячем Смаковичем М.І., додатково акцентовано увагу на тому, що важливою умовою для «самопредставництва» юридичної особи є безпосередня участь в судовому процесі керівника юридичної особи (директора юридичної особи) та/або члена виконавчого органу даної юридичної особи [7, с. 52].

В свою чергу, науковим діячем Джафаровою М.В., в науковій роботі «Напрями вдосконалення норм адміністративно-процесуального законодавства, які регламентують інститут процесуального представництва в адміністративному судочинстві України» було відзначено, що аналізуючи зміст положень статті 55 Кодексу адміністративного судочинства України, то можна дійти висновків про те, що представників (адвокатів, захисників) можуть мати наступні суб'єкти адміністративного судочинства, а саме: сторони адміністративної справи (позивач по справі та відповідач по справі), та/або; треті особи, що не заявляють/заявляють самостійних вимог щодо предмету спору, та/або; органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, та/або; юридичні особи, та/або; суб'єкти владних повноважень (що наділені статусом юридичної особи), та/або; держава Україна, та/або; первинний суб'єкт місцевого самоврядування (територіальна громада) [3, с. 115].

За твердженням вченої Артем'євої Н.П. в дисертаційному дослідженні за тематикою «Професійна правнича допомога у судовому процесі України» встановлено, що під дефініцією «професійна правнича допомога в судовому процесі» слід розуміти надання адвокатом (захисником) незалежної, повної, своєчасної, достатньої професійно-правничої допомоги учасникам адміністративного судочинства, з метою забезпечення останнім реалізації їхніх процесуальних прав та юридичних обов'язків в судових засіданнях. На переконання наукового діяча Артем'євої Н.П. відзначено, що право учасників адміністративного судочинства на одержання професійної правничої допомоги в судовому процесі є невідчужуваним та не може бути обмеженим під час розгляду та вирішення адміністративної справи [1, с. 61].

Законодавчі положення наукового дослідження. Щодо законодавчих положень про-

цесуальних питань реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін, як учасниками справи в адміністративному судочинстві, то нами було досліджено, що законодавцем в Кодексі адміністративного судочинства України.

Регламентовано наступні адміністративно-процесуальні права учасників адміністративної справи, а саме: право учасників адміністративної справи брати участь в розгляді та у вирішенні справи в суді адміністративної юрисдикції та/або; право учасників адміністративної справи користуватися професійною (правничою) допомогою під час розгляду та у вирішенні справи в суді адміністративної юрисдикції та/або; право учасників адміністративної справи на активну участь в безпосередньому розгляді адміністративної справи судом адміністративної юрисдикції та/або; право учасників адміністративної справи на ознайомлення із матеріалами адміністративної справи та/або; право учасників адміністративної справи на оскарження рішень суду першої інстанції, постанов судів апеляційної, касаційної інстанцій та/або; право учасників адміністративної справи на користування іншими процесуальними правами, визначеними Кодексом адміністративного судочинства України [6].

Встановлено, що право учасників адміністративної справи брати участь в розгляді та у вирішенні справи в суді адміністративної юрисдикції є одним із головних процесуальних прав учасників адміністративної справи. Наявність даного процесуального права гарантує учасникам адміністративної справи можливість реалізації та здійснення, в подальшому, ряду інших процесуальних прав, в ході розгляду та вирішення судом адміністративної справи. Тобто, законодавцем процесуально визначено можливість учаснику справи брати безпосередню участь в судовому засіданні: – особисто (тобто у спосіб «самопредставництва») та/або – брати участь в судовому засіданні через свого представника [6].

Дозволено учасникам адміністративної справи одночасно використовувати два способи реалізації процесуального права: як-то брати безпосередню участь в розгляді та у вирішенні справи в суді адміністративної юрисдикції, так і мати при цьому свого представника [6].

Передбачена процесуальна можливість проведення судового засідання в режимі відеоконференції для учасників справи в адміністративному судочинстві. Зокрема, проведення судового засідання в режимі відеоконференції є способом реалізації права брати участь в розгляді адміністративної справи для позивача, відповідача, представників сторін, що спрощує процес прове-

дення судового засідання, а в цілому пришвидшує вирішення адміністративної справи судом адміністративної юрисдикції. Так, проведення судового засідання в режимі відеоконференції здійснюється за допомогою відповідних технічних засобів та пристроїв суб'єктів адміністративного процесу. Проведення судового засідання в режимі відеоконференції діє на меті оптимізації раціонального використаного часу учасниками адміністративного судочинства та зменшенню витрат, що можуть бути додатково понесені останніми [6].

Закріплено, що невід'ємним правом поряд із правом брати участь в судовому засіданні, є право учасника адміністративної справи на одержання від суду інформації про дату, час та місце розгляду адміністративної справи. Так, з одного боку, законодавцем покладено на суд адміністративної юрисдикції обов'язок в належному, повному та своєчасному оповіщенні учасників адміністративної справи про дату, час та місце розгляду справи. З іншої сторони, визначено випадки обов'язкового повідомлення учасників справи в адміністративному судочинстві про дату, час та місце розгляду адміністративної справи, зокрема з метою реалізації процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін, як учасниками справи в адміністративному судочинстві, вважатимуться виконаними судом адміністративної юрисдикції, виключно в тому випадку, коли матиме місце належне оповіщення учасника адміністративної справи (одержання ним повідомлення про виклик за його місцем реєстрації/перебуванням/місцезнаходженням), а не безпосередньо лише факт поштового/електронного направлення судом адміністративної юрисдикції виклику та/або повідомлення про дату, час та місце розгляду судового засідання в адміністративній справі. Водночас, законодавцем імперативно встановлено приписи, на підставі яких, можливо дійти висновку, що відсутність учасників справи за їхнім місцем реєстрації / перебуванням / місцезнаходженням вважатиметься належним оповіщенням, а судовий виклик та/або судове повідомлення вважатимуться врученими їм належним чином [6].

Відзначено, що позивачі, відповідачі, як учасники справи в адміністративному судочинстві, мають право користуватися професійною правничою допомогою. Надання сторонам по адміністративній справі професійної правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (захисником) у спосіб та в межах встановлених чинним законодавством [6].

Регламентовано для позивачів, відповідачів, їх представників, як сторін адміністративної справи, право на активну участь у розгляді адмі-

ністративної справи. Відзначаємо, що наведене вище право реалізується шляхом:

1. Складання, оформлення та подання до суду адміністративної юрисдикції процесуальних документів, заяв по суті адміністративної справи (адміністративної позовної заяви, що подається позивачем по адміністративній справі, відзиву на позовну заяву, що подається відповідачем по адміністративній справі за результатами розгляду та ознайомлення із змістом та вимогами адміністративної позовної заяви позивача, відповіді на відзив, що подається позивачем по адміністративній справі, за результатами розгляду та ознайомлення із змістом, обґрунтуванням вимог та заперечень відзиву відповідача по адміністративній справі, інших заперечень, письмових пояснень, що подаються учасниками адміністративної справи), у відповідності до обов'язкових процесуальних вимог під час складання та оформлення даних заяв по суті, в яких учасники адміністративної справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо предмету спору в адміністративній справі [6].

2. Складання, оформлення та подання до суду адміністративної юрисдикції процесуальних документів, заяв з процесуальних питань (заяви, клопотання, заперечення), у відповідності до обов'язкових процесуальних вимог під час складання та оформлення даних заяв з процесуальних питань, в яких учасники адміністративної справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо предмету спору в адміністративній справі [6].

3. Складання, оформлення та подання до суду адміністративної юрисдикції процесуальних документів, письмових пояснень у відповідності до обов'язкових процесуальних вимог під час складання та оформлення даних письмових пояснень, в яких учасники адміністративної справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо предмету спору в адміністративній справі [6].

4. Збирання, витребування та подання до суду адміністративної юрисдикції доказів по адміністративній справі, з метою їх подальшого дослідження, надання оцінки судом. При цьому, слід враховувати той факт, що адміністративно-процесуальними нормами регламентована можливість для учасників адміністративної справи збирання, витребування та подання до суду адміністративної юрисдикції лише тих доказів, що належать до предмета доказування у відповідній адміністративній справі та пов'язані із заявленими вимогами адміністративної позовної заяви позивача по справі. Так, Кодексом адміністративного судочинства України регламентована процесуальна можливість: 4.1) ініціювання процедури

вitreбування доказів у спосіб та порядку, передбаченому статті 80 Кодексу адміністративного судочинства України та/або; 4.2) ініціювання процедури огляду доказів за їх місцезнаходженням у спосіб та порядку, передбаченому статті 81 Кодексу адміністративного судочинства України та/або; 4.3.) ініціювання процедури складання, погодження та постановлення судових доручень щодо збирання доказів у спосіб та порядку, передбаченому статті 83 Кодексу адміністративного судочинства України та/або; 4.4) ініціювання процедури вжиття судом адміністративної юрисдикції заходів забезпечення доказів у спосіб та порядку, передбаченому статті 114, статті 115 Кодексу адміністративного судочинства України [6].

5. Складання, оформлення та подання до суду адміністративної юрисдикції процесуальних документів, заяв про вжиття заходів забезпечення позову у спосіб та порядку, передбаченому статті 150 Кодексу адміністративного судочинства України [6].

Встановлено, що до числа інших способів реалізації процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін, як учасниками справи в адміністративному судочинстві, належить право на ознайомлення із матеріалами адміністративної справи. Відзначаємо, що право на ознайомлення із матеріалами адміністративної справи включає в себе можливість для учасників адміністративної справи здійснювати опосередкований контроль за судом адміністративної юрисдикції під час розгляду та вирішення адміністративної справи, перевіряти факти приєднання до матеріалів адміністративної справи доказів долучених учасниками адміністративної справи, їхніх заяв, клопотань, пояснень, заперечень чи інших документів адміністративно-процесуального характеру. В подальшому, ознайомлення із всіма матеріалами адміністративної справи стає перевагою в успішному складанні процесуальних документів до судів адміністративної юрисдикції вищих інстанцій, з метою оскарження учасниками адміністративної справи прийнятих рішень судами адміністративної юрисдикції попередніх інстанцій, в разі їхньої незгоди [6].

Передбачено, що до числа інших способів реалізації процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін, як учасниками справи в адміністративному судочинстві, належить право на оскарження судових рішень. Наголошуємо на тому, що право на оскарження судових рішень є способом належної реалізації процесуальних прав та юридичних обов'язків учасниками справи в адміністративному судочинстві, що здійснюється у відповідності до приписів принципів

(засад) адміністративного судочинства та адміністративно-процесуальних норм, в послідовному судовому порядку апеляційного та касаційного оскарження. При цьому, на учасників адміністративної справи, законодавцем покладено обов'язки в дотриманні процесуальних строків під час складання та подання процесуальних документів до судів адміністративної юрисдикції, а також відповідність таких документів вимогам процесуального оформлення [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного наукового дослідження можливо дійти наступних висновків:

– По-перше, теоретичні, правові та практичні аспекти, що пов'язані із дослідженням тематики процесуальних питань реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін в адміністративному судочинстві базуються на сукупності законодавчих норм, принципів адміністративно-матеріального та адміністративно-процесуального права, ролі та статусу учасників адміністративної справи, порядку набуття та зміни особами статусу відповідного учасника адміністративної справи, підстав залучення учасників адміністративної справи до розгляду та вирішення адміністративної справи та умов достатніх і необхідних для реалізації процесуальних прав та юридичних обов'язків учасниками справи в адміністративному судочинстві.

– По-друге, порядок набуття статусу учасника адміністративної справи, а також правові підстави для залучення осіб до складу учасників адміністративної справи з метою вирішення та розгляду адміністративної справи є різним для кожного із учасників адміністративної справи (тобто для позивача по справі, відповідача по справі, третьої особи, органу та іншим особам, яким за приписами закону надано право звертатися до суду в інтересах та від імені інших осіб – існує окремий та індивідуальний порядок набуття статусу учасника адміністративної справи).

– По-третє, серед адміністративно-процесуальних прав учасників адміністративної справи законодавцем визначено: право учасників адміністративної справи брати участь в розгляді та у вирішенні справи в суді адміністративної юрисдикції та/або; право учасників адміністративної справи користуватися професійною (правничою) допомогою під час розгляду та у вирішенні справи в суді адміністративної юрисдикції та/або; право учасників адміністративної справи на активну участь в безпосередньому розгляді адміністративної справи судом адміністративної юрисдикції та/або; право учасників адміністративної справи на ознайомлення із матеріалами адміністративної справи та/або; право учасників адміністра-

тивної справи на оскарження рішень суду першої інстанції, постанов судів апеляційної, касаційної інстанцій та/або; право учасників адміністративної справи на користування іншими процесуальними правами, визначеними Кодексом адміністративного судочинства України.

Література

1. Артем'єва Н.П. Професійна правнича допомога у судовому процесі України : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 223 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/0a2/dis_Artemieva%20N.P..pdf (дата звернення: 17.01.2024).
2. Джафарова М.В. Загальна характеристика інституту процесуального представництва в адміністративному судочинстві України. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 4. С. 148–152. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.24>.
3. Джафарова М.В. Напрями вдосконалення норм адміністративно-процесуального законодавства, які регламентують інститут процесуального представництва в адміністративному судочинстві України. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 114–119. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/4885> (дата звернення: 17.01.2024).
4. Желтобрюх І.Л. Сторона справи як учасник адміністративного процесу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 3. Т. 1. С. 133–137. URL: <https://nvppp.in.ua/index.php/vip2-2019/2-uncategorised/66-naukovij-visnik-publichnogo-ta-privatnogo-prava-3-tom-1> (дата звернення: 17.01.2024).
5. Кихтюк Р.М. Правові засади процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 251 с.
6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV : станом на 04.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 17.01.2024).
7. Смокович М.І. Системний аналіз норм національного законодавства, які регулюють представництво в адміністративному процесі. *Правова позиція*. 2020. № 2 (27). С. 48–53. DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2020-2.8>.
8. Топор І.В. Теоретико-правова характеристика процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 25 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/2103> (дата звернення: 17.01.2024).

Анотація

Казакевич А. О. Процесуальні питання реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін, як учасниками справи в адміністративному судочинстві. – Стаття.

Метою статті є встановлення теоретико-правових основ та аналіз адміністративного процесуального законодавства України щодо процесуальних питань реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін в адміністративному судочинстві.

Методологію наукового дослідження будуть становити методи наукового пізнання. До їх числа необхідно віднести метод системного аналізу, діалектичний метод наукового пізнання, формаль-

но-догматичний метод, методи моделювання, метод аналізу та метод синтезу, метод індукції та метод дедукції та інші методи науки про правильне мислення.

У першому розділі статті визначено теоретико-правові основи процесуальних питань реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін в адміністративному судочинстві. Констатовано те, що теоретико-правові основи даного наукового дослідження базуються на нормах права, принципах права, ролі та статусу учасників адміністративної справи, порядку набуття та зміни особами статусу відповідного учасника адміністративної справи, підстав залучення учасників адміністративної справи до їх безпосередньої участі в адміністративному судочинстві.

Другий розділ статті присвячений дослідженню нормативного регулювання процесуальних питань реалізації суб'єктивних процесуальних прав та юридичних обов'язків позивачем, відповідачем, представниками сторін в адміністративному судочинстві. З'ясовано те, що порядок набуття статусу учасника справи, а також правові підстави для залучення осіб до складу учасників справи з метою вирішення та розгляду адміністративної справи є різним для кожного із учасників справи (тобто для позивача по справі, відповідача по справі, третьої особи, органу та іншим особам, яким за приписами закону надано право звертатися до суду в інтересах та від імені інших осіб – існує окремий та індивідуальний порядок набуття статусу учасника справи).

У висновках до статті акцентовано увагу на тому, що серед адміністративно-процесуальних прав учасників справи законодавцем визначено: право учасників справи брати участь в розгляді та у вирішенні справи в суді адміністративної юрисдикції; право учасників справи користуватися професійною (правничою) допомогою під час розгляду та у вирішенні справи в суді адміністративної юрисдикції; право учасників справи на активну участь в безпосередньому розгляді адміністративної справи судом адміністративної юрисдикції; право учасників справи на ознайомлення із матеріалами справи; право учасників справи на оскарження рішень суду першої інстанції, постанов судів апеляційної, касаційної інстанцій визначеними Кодексом адміністративного судочинства України.

Ключові слова: суб'єкти адміністративного процесу, учасники адміністративної справи, позивач, відповідач, представники сторін, суб'єктивні процесуальні права та юридичні обов'язки, реалізація прав та обов'язків, правове регулювання.

Summary

Kazakevych A. O. Procedural issues of the implementation of subjective procedural rights and legal obligations by the plaintiff, defendant, representatives of the parties, as participants in the case in administrative proceedings. – Article.

The purpose of article is to establish theoretical and legal foundations, analyze the administrative procedural legislation of Ukraine, regarding the procedural issues of implementation subjective procedural rights and legal obligations by plaintiff, defendant, and representatives of parties in administrative proceedings.

The methodology of scientific research will be methods of scientific knowledge. They include: the method of system analysis, the dialectical method of scientific knowledge, the formal-dogmatic method, modeling methods, the method of analysis and the method of synthesis, the method of induction and the method of deduction, other methods.

The first section of article defines theoretical and legal foundations of procedural issues of implementation subjective procedural rights and legal obligations by plaintiff, defendant and representatives of parties in administrative proceedings. It was established, that the theoretical and legal foundations of this research are based on law, role and status of participants in case, the procedure for acquiring and changing the status of relevant participant in case, the grounds for involving the participants in case in their direct participation in proceedings.

The second section of article is devoted to research of normative regulation of procedural issues of implementation subjective procedural rights and legal obligations by plaintiff, defendant, representatives of parties in proceedings.

In conclusions to article, attention is focused on fact, that among administrative-procedural rights of participants in case, the legislator defined: the right of participants in case to participate in consideration and decision of case in court; the right of participants in case to use legal assistance during the consideration and resolution of case in court; the right of participants in case to actively participate in the direct consideration of case by court; the right of participants in case to review the materials of case; the right of participants in case to appeal the decisions of court first instance, the decisions of courts appeal, cassation instance by the Code of Administrative Proceedings of Ukraine.

Key words: subjects of the administrative process, participants of the administrative case, plaintiff, defendant, representatives of the parties, subjective procedural rights and legal obligations, implementation of rights and obligations, legal regulation.